

УДК 78.071.1Рев+78.071.2Тол](477)

Володимир Тольба
(Київ)

ОСЯЙНИЙ ТАЛАНТ

Статтю присвячено спогадам про багаторічну творчу дружбу й співпрацю композитора Левка Ревуцького та диригента Веніаміна Тольби.

Ключові слова: Л. Ревуцький, В. Тольба, Симфонія № 2 Л. Ревуцького, Фортепіанний концерт Л. Ревуцького, кантата «Хустина», «Ода пісні».

Статья посвящена воспоминаниям о многолетней творческой дружбе и сотрудничестве композитора Льва Ревуцкого и дирижера Вениамина Тольбы.

Ключевые слова: Л. Ревуцкий, В. Тольба, Симфония № 2 Л. Ревуцкого, Фортепианный концерт Л. Ревуцкого, кантата «Хустына», «Ода песне».

The article is devoted to the reminiscences on a long-term creative friendship and cooperation of the composer Levko Revutskyi and the conductor Veniamin Tolba.

Keywords: L. Revutskyi, V. Tolba, Second symphony by Revutskyi, Piano concerto by Revutskyi, cantata *Khustyna*, *The Ode to the Song*.

«Осяйний талант» – так мій батько, диригент Веніамін Тольба, назвав свої спогади про Левка Миколайовича Ревуцького [2, с. 240–243; 6; 7, с. 6–10], з яким плідно співпрацював упродовж останніх 20 років життя славетного композитора. Я бачив, а радше слухав, тільки результат цієї співпраці на концертах (мабуть, не всіх), свідком же підготовчої роботи не міг бути, бо навіть коли вони зустрічалися в нас удома (на вул. Пушкінській, 21), був відсутнім. Лишень одного разу, пізно ввечері, коли несподівано пролунав дзвінок у двері, відчинив і побачив Левка Миколайовича, який приніс ноти. Усі мої вмовляння, щоб він увійшов до квартири, виявилися марними – віддавши мені ноти, композитор швидко пішов, навіть побіг. Це була моя єдина зустріч із ним.

А з батьком він познайомився, певно, після війни в спільній роботі в консерваторії. Левко Миколайович відвідував вистави батька в оперній студії й оперному театрі.

**Олександр
Александров,
Левко Ревуцький
і Веніамін Тольба
під час роботи
над останньою
редакцією
Фортепіанного
концерту.
Початок 1960-х рр.**

Як свідчать щоденник і лист Л. Ревуцького, у студії він слухав «Віндзорських кумонок» О. Ніколаї, у театрі – «Честь» Г. Жуковського і «Молоду гвардію» Ю. Мейтуса [5, с. 118, 119, 125], в оперному класі – «Іспанську годину» М. Равеля [5, с. 216], а на спектаклі «Наймичка» М. Вериківського [4] та «Іван Сусанін» М. Глинки написав рецензію (яку чомусь у т. 11 Повного зібрання творів Л. Ревуцького не було вміщено [5] ¹). У рецензії, зокрема, зазначалося: «Диригент В. С. Тольба правильно передає колоритну й задушевну мелодику опери, її ясну й повнозвучну гармонійну тканину та виразну майстерність партитури. Упевнено веде В. Тольба складні вокальні ансамблі, легко й витончено звучить у нього балетна музика. Струнко й злагоджено звучать у виставі численні хори» [3].

Тольба неодноразово виконував твори Ревуцького. Так, 15 жовтня 1958 року на відкритті сезону в Київській філармонії Державний симфонічний оркестр УРСР під його орудою грав щойно відтворену композитором по пам'яті Першу симфонію.

У березні 1959 року на ювілейному концерті Левка Миколайовича з нагоди його 70-річчя симфонія прозвучала в тому самому виконанні, капела «Думка» в супроводі оркестру проспівала «Хустину» на слова Тараса Шевченка, «Оду пісні» й «Партії слава» на тексти Максима Рильського, а Борис Гмиря – монолог Тараса Бульби й обробку пісні «Чуєш, брате мій». У рецензії на концерт композитор Віталій Кириєнко писав: «Диригент В. Тольба зумів проникливо і любовно виконати всю музичну програму» [1].

Того самого року Першу симфонію, «Хустину» та увертюру до опери «Тарас Бульба» В. Тольба виконав з оркестром Оперної студії.

На початку 1960-х років В. Тольба допомагав Левку Миколайовичу в інструментуванні Фортепіанного концерту, який той відроджував. Як згадував батько, «численні репетиції з консерваторськими оркестрами (студентським і студійним) надавали можливість ретельніше, ніж звичайно у філармонії (де на підготовку концерту виділялося дві-три репетиції), не лише розучувати твір, але й перевіряти нові варіанти, запропоновані автором у процесі репетицій, вносити зміни, головним чином в інструментування» [7]. Піаніст Олександр Александров і оркестр студентів консерваторії 1963 року виконали перші дві частини концерту, що були вже завершені.

Повністю концерт було виконано О. Александровим і Державним симфонічним оркестром УРСР під орудою В. Тольби 23 лютого 1964 року на ювілейному вечорі Ревуцького у філармонії, де прозвучали також Перша симфонія, «Хустина» та «Ода

**У гроні студентів-оркестрантів і викладачів Київської консерваторії.
Нижній ряд: 2-й В. Яблонський, 3-й Л. Ревуцький, 4-й В. Тольба,
5-й О. Александров. 1964 р.**

пісні». Фрагмент виконання «Хустини» можна побачити в документальному фільмі режисера Жанни Бебешко «Веніамін Тольба. Романтик ХХ століття».

Фортепіанний концерт Александров і Тольба виконали також 4 квітня 1965 року в Жовтневому палаці на музичному лекторії для школярів (у першому відділі звучала Симфонія № 40 В. Моцарта). Порівнюючи різні інтерпретації концерту, Левко Миколайович писав О. Александрову: «Щодо партії оркестру, то після Тольби не на височині ані Кожухар, ані навіть Турчак» [7]. Вдячний композитор, який так само, як і батько, вельми цікавився сучасною музикою, подарував йому копію партитури опери А. Берга «Воцек» (рідкісну на той час). Зараз цією партитурою володіє Іван Дмитрович Гамкало, якому ми з братом її презентували.

Про роботу над третьою редакцією Другої симфонії згадував М. Гордійчук: «Велику допомогу Л. М. Ревуцькому в редагуванні Другої симфонії здійснив відомий диригент В. С. Тольба – її неодноразовий виконавець, чудовий знавець української музики, який часто звертався до її найкращих зразків у процесі своєї оперної і концертної діяльності. Він виявив себе тонким виконавцем авторської волі Ревуцького. Композитор часто заходив до мене в інститут, із задоволенням демонструючи нову партитуру, роз'яснюючи зміни, що відбулися в ній. Без авторської волі й згоди в симфонії не було здійснено жодної зміни» [2, с. 132].

Загальні враження від співпраці з ушлявленим композитором батько сформулював так: «Творче спілкування зі Львом Миколайовичем Ревуцьким завжди було дорого по-особливому. Його музика ніби випромінювала якесь рівне, тепле світло, в ній, мудрій і натхненній, не можна було не відчутти виразу особистих якостей її творця. Дуже щиросерда, вона є уособленням душевної витонченості й шляхетності. Жодного натяку на зовнішній ефект – справжня глибина, щирість, великі динамічні піднесення. Проте ніколи почуття не перехльостує через край: будь-яка надмірність чужа композитору. І тому виконання творів Ревуцького вимагає від інтерпретатора внутрішньої зосередженості, особливої чуйності. <...> Спілкування зі Львом Миколайовичем

приносило велике задоволення й тому, що тут виявлялися надзвичайно привабливі особисті якості композитора. Весь його вигляд випромінював стільки тепла і доброти, стільки шляхетності, чистоти і водночас скромності, майже сором'язливості, що неможливо було не піддатися його чарівливості, потрапляючи в сферу його тяжіння» [7].

---

¹ Користуючись нагодою, хочу виправити недоладний коментар на с. 286 цього видання. У записці до батька Левко Миколайович повідомляє, що через забудькуватість підсунув йому партії «Тараса Бульби», а в першу чергу мусив дати ноти «Оди пісні», що й робить додатково. Коментатор пояснює, що йдеться про партії опери М. Лисенка «Тарас Бульба» в новій редакції Ревуцького. Але не міг Левко Миколайович бути настільки неуважним, щоб знічев'я надіслати для симфонічного концерту нотний матеріал опери. Насправді він мав на увазі власний «Монолог Тараса Бульби», який разом з «Одою пісні» мав виконуватися в авторському концерті.

1. *Кирейко В.* Вшанування видатного композитора // Радянська культура. – 1959. – 5 квіт.
2. Лев Николаевич Ревуцкий. Статьи. Воспоминания / сост. В. Кузык. – Киев : Музична Україна, 1989. – 270 с.
3. *Ревуцький Л.* Большой творческий успех // Правда Украины. – 1949. – 15 апр.
4. *Ревуцький Л.* Опера «Наймичка» М. Вериківського // Література і мистецтво. – 1944. – 8 груд.
5. *Ревуцький Л.* Повне зібрання творів : в 11 т. / упоряд. В. Довженка. – Київ : Музична Україна, 1988. – Т. 11 : Літературна спадщина. – 320 с.
6. *Тольба В.* Лучезарный талант // Советская музыка. – 1964. – № 2. – С. 26–27.
7. *Тольба В.* Статьи. Воспоминания. – Киев : Музична Україна, 1986. – С. 6–10.

SUMMARY

L. Revutskyi and V. Tolba got acquainted after the end of World War II in collaboration at the Kyiv P. I. Tchaikovsky conservatoire (now it is The Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music). At Kyiv T. H. Shevchenko Opera House (now it is the National Opera of Ukraine) and at the conservatoire Revutskyi listened such operas conducted by Tolba as *Naimychka* by M. Verykivsky, *Honour* by H. Zhukovsky, *Young Guard* by Yu. Meitus, *Ivan Susanin* by M. Hlinka, *The Merry Wives of Windsor* by O. Nikolai, *The Spanish Hour* by M. Ravel.

Tolba was the first conductor of *The Ode to the Song*, the second version of the *First symphony* and the *Piano concerto*. Numerous rehearsals of this concerto with conservatory orchestras allowed to check the new options offered by the author, to make changes to instrumentation. The conductor helped the composer with edition of the *Second symphony* as Revutskyi because of an illness of eyes couldn't write, and read the score through magnifying glass. Without author's will and consent in the symphony a change wasn't done.

Tolba repeatedly conducted other works by Revutskyi, like the overture to the opera *Taras Bulba*, *Taras Bulba's Monologue*, *Khustyna*. It is possible to listen to some records of these works on the Internet according to the link <http://www.ex.ua/72599428?r=72598965> and to see in the documentary *Veniamin Tolba. Romantic of the XXth century* according to <http://www.ex.ua/6697406?r=72598965> or <http://www.ex.ua/11458554>.

Keywords: L. Revutskyi, V. Tolba, Second symphony by Revutskyi, Piano concerto by Revutskyi, cantata *Khustyna*, *The Ode to the Song*.